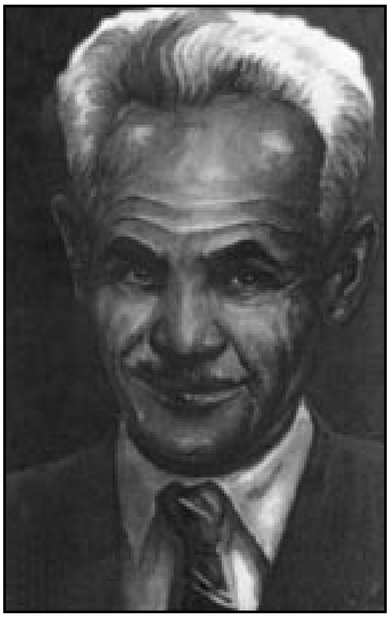

(گۆران)
سیروانی پەرناس لە شیعری کوردیدا

فەرهاد پیربال
(زانکۆی سەلاحەدین - کۆلێژی پەروەردە)

عەبدوڵڵا گۆران (١٩٠٤- ١٩٦٢) لەچاو شاعیرانی دیکەی پێشەنگ، لە هەموویان زیاتر لەسەری نووسراوە. لێرەدا بێ ئەوەی لاپەڕەی زیاد بە شتی لابەلا ڕەش بکەینەوە، خوێندنەوەیەکی کرۆنۆلۆژی بۆ نوێگەرییەکانی ناوبراو پێشکەش دەکەین؛ بۆ یەکەمین جاریش لە بواری تۆژینەوەی ڕەخنەیی کوردیدا – ئەوە دەسەلمێنین و ڕوون دەکەینەوە کە **گۆران شاعیرێکی پەرناس بووە و یەکەمین شاعیری کورد بووە ڕێبازی پەرناسی لە شیعری کوردیدا داهێناوە.**

گۆران لە بەستێنی تازەکردنەوەی شیعری کوردیدا بەڕاستی پێشەنگی یەکەمە؛ دەستاوەردە نوێگەرییەکانی، ئەمانەن:

– دیدێکی تازە، ڕووانینێکی هاوچەرخ، جیهانبینییەکی ئەمرۆیی لەنێو بەرهەمەکانی خۆیدا دەربڕیوە کە پێشتر لای هیچ شاعیرێکی کلاسیک نەبوو.

– ویڕای ئەم ڕووانینە مۆدێرنە، چەند ڕێبازێکی نوێی ئەدەبی دەگەڵ بەرهەمەکانی و دەنێو بەرهەمەکانیدا پەیدا دەبن: ڕێبازی پەرناس، ڕێبازی ڕۆمانسیزم، ڕێبازی ڕیالیزم، ڕیالیزمی سروشتی و ڕەخنەگرانە و سۆشیالیستی و شۆڕشگێری.

بەم شێوەیە، ناوبراو یەکەمین شاعیری کوردە – تا ئیستاش – کە زیاتر لە دوو ڕێبازی ئەدەبی تاقی کردبێتەوە و بەم هەموو ئەزموونە ئێستاتیکییە جۆراوجۆرانە تێپەڕبووبێ.

– گۆران یەکێکە لە یەکەمین ئەو شاعیرانەی کە بۆ یەکەم جار لە مێژووی شیعری کوردیدا ڕاستەوخۆ سوودی لە کولتووری ڕۆژئاوا وەرگرتبێت؛ تێم و ژانر و بابەت و چەمک و تەکنیکەکانی شیعری ئەورووپایی هێنابێتە ناو فەرهەنگی شیعری کوردییەوە: شیعری درامی، ئۆپەرێت، چیرۆکەشیعر، گەشتنامە، شیعری منداڵان، سروود.

– وێنەی شیعریی نوێ، زمانێکی شیعریی تازە، هەروەها وەبەرکردنەوەی گیانێکی تازە بە زمانی نەتەوەیی نووسیندا.

– بۆ یەکەمین جار بەکارهێنانی نیشانەکانی خاڵبەندی وەک تەکنیکێکی نوێی دەربڕین.

– گۆران کەوتە باسی جیهانی تاکەکەس و ئازادییەکانی، لەو ڕێگەی تاکەکەسەوە هاتە ناو کێشە گشتییەکانەوە. بەپێچەوانەشەوە.

– گۆران بابەت و کێشە و گرفتە کۆمەڵایەتی و سیاسی و مرۆڤایەتییەکانی خستە بەر شیتەڵکردنەوەی ڕووانینی خۆی. ئەمەش هەر کارێکی تازە بوو.

– تێکشکاندنی سیستەمی کۆنی قافیە و بەکارهێنانی کێشی پەنجە (خۆماڵی) لەجیاتی سیستەمی کۆنی سەروا و کێشی عەرووزی عەرەبی.

– گۆران بەرەو سەرچاوە نیشتیمانی و کەلەپوورە نەتەوەییە ڕەسەنەکان دەگەڕێتەوە و باوەش بە سامانە شیعرییە فۆلکلۆرییەکانی خۆماندا دەکا. لەم ڕووەوە، وەک ئەنوەر قادر جاف ئاماژەی بۆ دەکا، باش توانیویەتی سوود لە کێش و دونیا و بابەتەکانی شیعری مەولەوی و شاعیرانی دیکەی گۆران وەربگرێت و دەکاریان بهێنێ: (لای گۆران ئەم تەئسیرە شەقڵێکی ئاسایی هونەری و ڕەوتی پرۆسیسی داهێنانی گرتۆتە خۆی).

– گۆران خاڵێکی سەنتراڵی لەناو شیعردا دروست کرد

کە هەموو کۆپلە و دێڕەکان بەدەوری ئەم خاڵە سەنتڕاڵەدا بسووڕێنەوە؛ هەموو دێڕ و کۆپلەکان بەدەوری یەک بابەتدا بخوولێنەوە. یەکیەتی بابەتی هێنایە ئارا کە لە شیعری کلاسیکدا نەبوو.

– گۆران بەپێچەوانەی هەموو شاعیرانی کلاسیک، گەنجینەیەک بۆچوون و تەنزیرات و یاداشتی خۆی لەبارەی چەمکی شیعر و داهێنانەوە بۆمان جێهێشتووە. ئەم کارە تەنانەت شاعیرانی هاونەسلی خۆیشی بەدەگمەن کردوویانە. بۆ نموونە لەبارەی ڕیالیزمەوە دەڵێ:

ڕۆژهەڵاتییەکان چاویان بڕیوەتە ئاسمان، لەبەر ئەمەیە کە لە سەرەتای ژیانیان چۆن بوون هەروەها ماونەتەوە و لە جێی خۆیانا چەقیون، پێشکەوتنیان بۆ نییە؛ بەڵام ڕۆژئاواییەکان چونکە دەزانن هۆی ژیانیان لەسەر ئەرزە هیچ بەتەنگ ئاسمانەوە نین، چاویان بڕیوەتە دەوروپشتی خۆیان.

هەروەها لەبارەی ڕۆڵی ئەدەب دەڵێ:

تۆ شیعر و ئەدەبێکی بەرز و پێگەیشتوو لە کوردستانا بێنە بەرهەم، لەپاش سەردەمێکی زۆر کەم، نیشتیمانێکی پڕ لە ئاسایش وگەلێکی بەهێزی یەکگرتوو، شارستانیەتێکی پڕ لە زانست و کارسازی، بەکورتی بەهەشتێکی بەختیاری لە من داوا کە!

کرۆنۆلۆژیای داهێنانی گۆران

١٩٢١

– گۆران لە ژمارە ٦١ی پێشکەوتندا لە ساڵی، واتە لە تەمەنی ١٦ ساڵیدا، یەکەمین بەرهەمی خۆی، پەخشانێکی جوانی بڵاوکردۆتەوە: ئەسەفی ماضی و ئەندێشەی ئیستیقبالم.

١٩٢٦

– دەرکەوتنی ڕۆژنامەی ژیان لە سلێمانی کە لە ساڵی ١٩٢٦ بەملاوە تا ١٩٣٨ گۆران شیعری خۆی تێدا بڵاودەکاتەوە.

(١٩٢٧– ١٩٢٨)

– دوو پارچە شیعری گۆران لە ژیان.

١٩٢٩

– ڕەشید نەجیب لە ١٩٢٩ نازناوی (گۆران) دەبەخشێتە عەبدوڵلا بەگی شاعیری نوێخواز.

– بزاڤی شیعری نوێی تورکی دەمێکە دەستی پێ کردووە: «گۆڤاری سەروەتی فنوون» (خولی دووەم: ١٩٠٩– ١٩٢٣) (خولی یەکەم: ١٨٩٦– ١٩٠١) کە بۆتە هۆی دروستکردنی شەپۆلی «فەجری ئاتی» لە ئەدەبی تورکیدا و لە هەمان کاتیشدا کاریگەریێتی خۆی بەسەر کوردستاندا نواندووە. گۆران، لەبارەی کاریگەریێتی ئەم قوتابخانە تورکییە بەسەر خۆی و شاعیرانی کوردی ساڵانی (٢٠– ١٩٣٠)دا، دەڵێ:

شێخ نووری و ڕەشید نەجیب و من، بە ئەدەبی تورکی موتەئەسیر بووین و پێکەوە ئەماننووسی. ئەدەبی تورکی، قوتابخانەی شیعری تازەی تیا پەیدا بوو کە پێیان ئەوترا ئودەبای فەجری ئاتی، لەوانە تۆفیق فیکرەت و جەلال ساهیر بوون. وە ئەدیبێکی تری تورک کە عەبدولحەق حامید ئەگەرچی لەم کۆمەڵە نەبوو، بەڵام دیسان هەر پێی موتەئەسیر بووین..».

١٩٣٠

– گۆران پارچەشیعرێک لە (ژیان) بڵاودەکاتەوە. وردە وردە داهێنانی گۆران و کاریگەریێتییەکەی بەسەر شاعیرانی نوێخوازی کورد دەست پێدەکات. گۆران لەم بارەوە دەڵێ:

«پاش ئەم ماوەیە کە سەرمەستی ئەدەبی تورکی و فارسی بووین، بەرە بەرە ئەدەبی تازەی عەرەب و ئەدەبی ئینگلیزی هاتنە کایەوە و بڵاوبوونەوە.

لە سەرەتاوە بەهۆی ئەدەبی ئینگلیزییەوە بەدووای **نظریەی هونەر بۆ هونەر** ئەڕۆیشتم و بەرهەمی ئەم تەرزە ئەدەبەم ئەخوێندەوە وەکو هینەکانی جۆن کیتس و ئۆسکار وایلد..».

١٩٣١

– لە ژمارە (٢٩٠)ی ژیان شیعری (شەوێکی بەهار) بڵاودەکاتەوە.

٣٠ی ئەیلوولی ١٩٣٢

– گۆڤاری هاوار لە دیمەشق لە ژمارە ٩دا «ئاواتی دووری» یەکەی گۆران بڵاودەکاتەوە.

(٢٣ی تشرینی یەکەمی ١٩٣٢)

لە ژمارە ١٠ ی هاوار «ئیلهامی هاوار»ی گۆران، هەروەها لە ژمارە ١٢دا «ئەی گەلاوێژ» ئنجا لە ژمارە ٢٣دا «بۆ خانمێک» بڵاودەکاتەوە.

– لە هەمان ساڵدا شیعری شەهید دەنووسێ.

١٩٣٣

– بڵاوبوونەوەی (یادگاری لاوان) لە بەغدا کە تێیدا چەندین شیعری نوێ (لەناو ئەواندا شیعرێکی گۆران) لەگەڵ بابەتێک بە ناونیشانی (بۆ شاعیرە لاوەکانمان)

بڵاوکراوەتەوە و بە مانیفێستێک دەچێ بۆ شیعری نوێ؛ ڕەفیق حیلمی بۆچوونەکانی ئەم نووسینە بە بناغەی شیعری نوێ دادەنێت.

١٩٣٤

کاریگەریێتی ڕێبازی پەرناس و شیعری ئینگلیزی بەسەر گۆران بەردەوامە. شیعرە پەرناسییەکانی خۆی بڵاودەکاتەوە، لەوانە: شیعری (بۆ بلبل) ی گۆران لە شیعرێکی شیللی وەرگیراوە. هەروەها شیعری گوڵی خوێناوی (کە لە ١٩٣٤ لە بەغدا لە دیاریی لاوان، ل ٦٥ بڵاوکراوەتەوە) لە چیرۆکێکی ئۆسکار وایلد بە ناونیشانی (بولبول و گوڵ) وەرگیراوە.

١٩٣٥

– گۆران ڕێبازی ڕیالیزم دەناسێت و دەست پێدەکات بەرهەمە ریالیستەکان دەخوێنێتەوە. سەرەتای کاریگەریێتی ڕیالیزم بەسەر گۆران وردە وردە دەردەکەوێ. گۆران دەڵێ:

«پاش ئەم ماوەیە تەیباری سیاسی و کۆمەڵایەتی کەوتە ناومانەوە وە من بە تەئسیری ئەم دوو ئەدەبەوە (ئینگلیزی و عەرەبی) کەوتمە هەوای واقیعیەتەوە..»؛

«لە ١٩٣٥ بەملاوە دوای هاتنە ناوەوەی جوولانەوەی پێشکەوتوویی (تقدمي) و کۆمەڵایەتی پاڵی پێوە نایین کە لە ئەدەبی عەرەبی و ئینگلیزیشدا بەدوای نموونەی ئەدەبێکی (تقدمي) بگەڕێین. بەم هۆیەوە لە ١٩٣٥ بەملاوە ئەم ڕێگەیەم گرت (ڕیالیزم) وەکو لە هەڵبەستی دیاری خوای شەڕ دەردەکەوێ کە لە گۆڤاری گەلاوێژ لە ساڵی ١٩٤٣دا بڵاوکرایەوە و چەند ساڵێک بەر لەو مێژووە دامنابوو.

١٩٣٩

– بڵاوبوونەوەی گۆڤاری گەلاوێژ (١٩٣٩-١٩٤٩) کە ڕۆڵێکی دیار دەگێڕێ لە تازەکردنەوەی شیعریدا و گۆران شیعرە ڕیالیستەکانی خۆی تێدا بڵاودەکاتەوە.

– گۆران شیعری (دەروێش عەبدوللا) دەنووسێ.

١٩٤٣

– گۆران: بڵاوکردنەوەی یەکەمین شیعری ڕیالیستانەی خۆی (دیاری خوای شەڕ) لە گۆڤاری گەلاوێژ کە چەند ساڵێک بەر لەو مێژووە داینابوو.

(٢٥- ٦- ١٩٥٠)

– گۆران لە بەغدا (بەهەشت و یادگار) و (فرمێسک و هونەر) بڵاودەکاتەوە کە زۆربەی شیعرەکانی بریتین لە ئەزموونی پەرناس و ڕۆمانسیزمی ساڵانی ١٩٣٠. بۆ خۆی لە پێشەکەییەکەدا دەڵێ:

«دیوانەکەم سەرانسەر لەگەڵ بابەتەکانی جوانی و دڵداری خەریکە.. ئەو جۆرە ئوسلووبەیان تێدا کراوە بە سەرمەشق کە مامۆستا م. نووری و هاورێکانی لە ئەدیبە تازەکانی تورکی عوسمانییان وەرگرتووە و لە سەردەمی ١٩٢٠- ١٩٣٠ شیعری کوردی ناوچەی سلێمانییان پێ تازە کردەوە.

١٩٥١

یەکەمین شیعری خۆی لەبارەی پیشاندانی هاوخەباتی نێونەتەوەیی، لەوانەیە یەکەمین شیعری لەم جۆرەش بێت لە مێژووی شیعری کوردیدا، بە ناونیشانی (لاوکی سوور بۆ کۆریای ئازاد) دەنووسێت.

١٩٥٢

– شیعرێکی پەخشانی ئازادی بە ناوی چەقەڵ لە ژین بڵاوکردۆتەوە.

(٢٠-١٠- ١٩٥٢)

بەڕێوەبردنی ڕۆژنامەی ژین، لە ژمارە (١١٢٤)ی بەملاوە دەکەوێتە دەست گۆران تا دەرچوونی ژمارە (١٢١٣). هەر لەو سەردەمەدا گۆران بۆ یەکەمین جار لە مێژووی شیعر و تۆژینەوەی شیعری کوردیدا سوریالیزم بە خوێنەری کورد دەناسێنی:

«سوریالیزم ئەبێتە هۆی ئەوەی کە ئەدەب لە تازەکردنەوەیەکی بەردەوامدا بێت، هەر وشە و ڕستە و دەربڕینێک هەڵمەتێک بێت بۆ دۆزینەوەی ڕاستی.

(دیسەمبەری ١٩٥٢)

– گۆران لە ژین، ژ ١١٢٧دا داوا دەکات کە شیعر بەیەکجاری ئازاد بکرێت و لە وەزن و قافیە بەیەکجاری ڕزگار بکرێت: «ئەگەر پێویستی وەزن و قافیە لەکایەدا نەبووایە، نیاز و مەبەستی دڵ زۆر بەئاسانتر و ڕەوانتر ئەدرکا».

– گۆران شیعرێکی پەخشانی ئازاد لە ڕۆژنامەی ژین بە ناونیشانی چەقەڵ بڵاودەکاتەوە.

١٩٥٣

سوودوەرگرتنی گۆران لە شیعری ئینگلیزی بەردەوامە؛ شیعری (گیان) کە لە گۆڤاری پەیام ژمارە (١٩٧) بڵاوکراوەتەوە، لە شیعرێکی ئانا باربۆڵد BAR-BOULD بە ناونیشانی (ژیان) وەرگیراوە.

١٩٥٤

– گۆران: پەیامی کورد، سلێمانی.

(۱۹۵۵- ۱۹۵۸)

- گۆران لە ۱۹۵٦ شیعری (شۆڕشگێڕ) لە گۆڤاری شەفەق.
- سوارەی ئێلخانی زادە و کامەران موکری و ئەحمەد هەردی و دیلان و ع.ح. ب و چەندین شاعیری دیکە کەوتوونەتە ژێر کاریگەریتی گۆران، لاسایی شێوازی ئەو دەکەنەوە و شیعر (یان دیوانەکانیان) بڵاودەکەنەوە.
- کاریگەریتی (بدر شاكر السياب و عبدالوهاب البياتي) بەسەر گۆران-دا و هاوڕێیەتی نێوانیان.

بەپێی ئەم لیستەیەی خوارەوە دەردەکەوێت کە گۆران لە ماوەی ساڵانی ۱۹۲۰- ۱۹۳۲ لە هەموو شاعیرە نوێخوازەکانی سەردەمی خۆی کەمتر شیعری بڵاوکردۆتەوە. کەواتە لە ۱۹۳۲ بەملاوەیە کە بڵاوبوونەوەی شیعری گۆران و کاریگەریتی ڕاستەقینە و نوێخوازێتی گۆران دەست پێدەکات:

ئەسیری: ٤١ شیعر
شێخ نووری شێخ ساڵح: ۲۷ شیعر (زۆربەی لە پێشکەوتن و ژیان)
عەبدولڕەحیم ڕەحمی هەکاری: ۲۱ (لەگەڵ دیوانێکی دیکەی)
مستەفا شەوقی قازی زادە: ۱۱ شیعر
عەلی کەمال باپیر: ۱۷ شیعر
پیرەمێرد: ۱٦ (هەمووی لە ژیان)
بێکەس: ۱۵ شیعر (زۆربەی لە پێشکەوتن و ژیان)
بەختیار زێوەر: ۱۰ شیعر
مامەند کەرکووکی: ۹ شیعر (هەمووی لەزاری کرمانجی)
حەمدی: ۹ شیعر
ئەحمەد فەوزی: ۸
سەعید فەوزی: ۷ شیعر
ئەحمەد موختار جاف: ۷
زێوەر: ٦
گۆران: ٤ (هەمووی لە ژیان)
ڕەشید نەجیب: ۳

گۆران و ڕێبازی پەرناس

بێ ئەوەی بکەوینە ناو تۆژینەوەی ئەدەبی بەراوردکارییەوە Litterature Comparee، هەوڵ دەدەین بسەلمێنین کە گۆران لە ساڵانی ۱۹۳۰دا شاعیرێکی پەرناس بووە و سەرنجێکی ڕاگوزارییانە لەبارەی کاریگەربوونی گۆران بە قوتابخانەی پەرناسی فەرەنسی دەخەینە ڕوو. ئەم کاریگەربوونەیشی بە پەرناس لە قۆناغی سەرەتایدا بووە، واتە دوای دەرچوونی لەژێر کاریگەریتی کلاسیزم. پەرناس بوونی گۆران لەڕێگەی خوێندنەوەی ئەدەبی ئینگلیزییەوە بووە:

پەرناس چییە؟

لە ساڵانی ۱۸٦٦ و ۱۸٦۹ و ۱۸۷٦ لە لایەن چەند شاعیرێکی گەنجی فەرەنسییەوە لەوانە: لۆکۆنت دو لیل، سوولی پرودهۆم، ستێڤان مالارمێ، پۆل ڤێرلێن، لیۆن دیەرکس، فرانسوا کۆپێ، ڤیلیێ دو لیل ئادام، سیلڤێسترا، دی هێرێدیا... سێ دیوانەشیعری هاوبەش، بە زنجیرە و یەک لەدوای یەکتر، بە ناونیشانی پەرناسی هاوچەرخ Parnasse Contemporain بڵاوکرانەوە و "قوتابخانەی پەرناسییان" ڕاگەیاند. بەشی دووەمی کتێبە هاوبەشەکەیان بە سەرپەرشتی لۆکۆنت دو لیل (۱۸۱۸- ۱۸۹٤) بوو. پاشان هەر لە ساڵی ۱۸٦٦ دا یەکەم دیوانە شیعری پۆڵ ڤێرلێن (۱۸٤٤- ۱۸۹٦) بڵاوکرایەوە. ئەم بەرهەمە هاوبەشە شیعرییانە، بوونە دەسپێکی ڕێبازێکی نوێ لە ئەدەبیات ر هونەردا بە ناوی پەرناس Parnasse .

پەرناسەکان، لەژێر گوشاری ئێستاتیکای «هونەر بۆ هونەر» لە نووسینەکانی خۆیاندا پەیڕەوی بینینی بۆدلێر و بیری جوانیناسی مالارمێیان دەکرد. تیۆری "هونەر بۆ هونەر" سەرچاوەی یەکەمی ئەو نووسەر و شاعیرە گەنجانە بوو؛ دەیانویست لە بورجی عاجی خۆیان و لە گۆشەگیریدا، لە ڕیتمی ژیان دوور بکەونەوە و بەناو ڕۆحی خۆیاندا سەفەر بکەن.

یەکێک لە پرەنسیپەکانی پەرناس ئەوە بوو کە هونەر و ئەدەبیات پێویستە سەرچاوەکانی خۆی لە فەلسەفەی کۆنی یۆنانی و ئێستاتیکای گریکەکانەوە هەڵبهێنجێنێ. پێیان وابوو کە شێوازی نموونەیی، جوانی، ڕەسەنایەتی.. تەنیا لای یۆنانییەکان هەیە. یەکێک لە پرەنسیپەکانی دیکەی پەرناس ئەوە بوو کە هونەر پێویستە بەتەواوەتی سەربەخۆ بێت، نابێ بکەوێتە ژێر فەرمایشتی ئەخلاق و سیاسەت و نەریتەکانی کۆمەڵەوە. نابێت خەڵک چاوەڕێی ئەوە لە هونەر بکات کە هونەر بکرێتە ئامرازێک بۆ جێبەجێکردنی ئامانجە کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئەخلاقی و ئایدیۆلۆژییەکان وەک ڕیالیستەکان داوایان دەکرد.

هونەر بە بۆچوونی پەرناسەکان خۆی لە خۆیدا ئامانجێکە نەک ئامرازێک. هونەر ئەگەر سوودێکی هەبێت تەنیا ئەوەیە کە جوانە. ئەم جوانییە ئیتر بەسە! هەر بۆیەش پەرناسەکان بایەخێکی زۆریان بە ڕازاندنەوە و جوانکردنی بەرهەمەکە دەدا. لەم بارەیەوە، نووسەری پەرناس، تیۆفیل گۆتیێ (۱۸۱۱- ۱۸۷۲) دەیگوت: «هەموو کاتێک هەر شتێک بەسوود بوو، ئیتر ناتوانێ

جوان بێ».

هەروەها لەبارەی هەمان مەبەست، لە پێشەکی (ئەلبێزتۆس)دا لە ساڵی ١٨٣٢، دەڵێ:

« بەشێوەیەکی گشتی، هەر کاتێک شتێک گەیشتە ئەوەی سوود بگەیەنێت، ئیتر لە جوانی خۆی دەکەوێت.. دەکەوێتە ژیانی پۆزەتیڤ و ڕۆتینەوە».

عەبدوڵڵا گۆران، کە تا ڕادەیەکی زۆر لەژێر کاریگەریتی پرەنسیپەکانی پەرناسدا بووە، هەمان بینینی پەرناسەکانی لە شیعرەکانی خۆیدا دەربڕیوە.

ڕووانینی پەرناسانەی گۆران هەر یەکسەر لە هەڵبژاردنی ناونیشانی شیعرەکانیەوە دەردەکەوێ. ناونیشانی شیعرەکانی ساڵانی ١٩٣٠ی گۆران هەموویان پێوەندییان بە جوانییەوە هەیە: ئافرەت و جوانی، ڕەوتێکی جوان، بۆ جوانی سەرەڕێ، جوانی لە لادێ...

وەک دەشبینین، خۆی لە پێشەکی دیوانەکەی ساڵی ١٩٥٠دا دەڵێ: «دیوانەکەم سەرانسەر لەگەڵ بابەتەکانی جوانی و دڵداری خەریکە..».

جگە لە شیعرەکانی، کە لێوانلێون لە دەربڕینی جوانی و ناوەرۆکی پەرناسانە بۆ جوانی، گۆران لە شیعرێکیدا خۆی ناوی لە خۆی ناوە «شێتی شیعر، شێتی جوانی». لە وتارەکانیشیدا بایەخێکی زۆری داوەتە جوانی و چەمکی جوانی. لە وتاری «کەڵکی ئەدەب» ژین: ژ ١١٢٦ و ١١٢٧ لەبارەی جوانیپەرستی و پەرناسەوە دەڵێ:

پیاوێک بێنە پێنە پێش چاو: ئەو جوانییانەی لە زەوی و ئاسمان هەیە، لە ڕەنگ و دەنگ و بۆ هەست بە هیچ کامیان نەکا. ئەو جوانییەی لە کردەوەی شیرینا هەیە.. هەمووی لا هیچ بێ. تکا ئەکەم ئەم پیاوە کلۆڵە ئەبێ نرخی ژیانی چی بێ؟

پەرناس بوونی گۆران لەبواری ڕەتکردنەوەی «فەلسەفە بەسوودەکەی» سانت سیمۆن دا زۆر بەجوانی دەردەکەوێ. بە پێی بینینی شاعیرانەی گۆران (کە فەلسەفەیەکی پەرناسە) هەمیشە ئەو کەرەستە و بابەتانە جوانن کە لە ژیاندا ئاوریان لێ نادرێتەوە و لای مرۆڤ فەرامۆش کراون:

گیانی من بۆ چلێ وەنەوشە پەرۆشە
کە لەژێر سێبەری تووترکا خامۆشە

یان:

مانگی بەجێماو لە سەفەری شەو
زەردە لەترسی قاسپەقاسپی کەو

سانت سیمۆن دەیگوت کە دەبێ تەنیا شتی بەسوود و بابەتی بەسوود و کەرەستەی بەسوود لە ئەدەبیات و هونەردا جوان پیشان بدرێن؛ بەڵام گۆران و پەرناسەکان بەپێچەوانەی ئەم فەلسەفەیەی سانت سیمۆن کە پێی دەگوترا (الفلسفة النفعية) کەرەستە و بابەت و شتی بێ سوود و فەرامۆشکراویان بە جوان پیشان دەدا؛ چونکە پێیان وابوو کە **جوانی هیچ سوودێکی نییە** و تەنیا سوودێک لە جوانی و هونەردا هەبێت ئەوەیە کە جوانە؛ تەواو!

بە لای گۆرانەوە، وەک پەرناسەکانیش پێیان وابوو: دەریایەکی بێ سنوور، بام بەهۆی ماسی و زێڕەکانی و سامانە سروشتییەکانی - بۆئەوەی بکرێتە بەندەر - چەند بەسوودیش بێت، بەڵام هەمیشە «کانییەکی بچکۆلانە» لەچاو ئەو دەریایە، شاعیرانەتر و جوانترە.

ئەم پرەنسیپە پەرناسییە بەتەواوەتی لەلای گۆران ڕەنگی داوەتەوە و زۆر وردبینانە بەکارهاتووە. عەبدوڵڵا گۆران، دژی هونەری بەسوود بووە، دژی جوانیی بەسوود بووە. تەنانەت گەلێک جاران گۆران کۆپلەشیعرێکی پەرناسەکانی، دەقاودەق ڕاگواستۆتەوە بۆ ناو شیعرێکی خۆی. بۆ نموونە لەم کۆپلەیەی گۆران ورد بەرەوە:

کانییەکی ڕوونی بەر تریفەی مانگەشەو
لە بنیا بلەرزێ مرواریی زیخ و چەو
لەلای من جوانترە لە دەریای بێ سنوور
شەپۆلی باتە بەر تیشکی خۆر...

ئەم کۆپلەیەی گۆران بەراورد بکە بەم کۆپلەیەی شاعیری پەرناسی فەرەنسی، هنری دو ڕینییێ، کە لە شیعری (بەختەوەری)دا هەیە و گۆران لێی وەرگرتووە:

نە گوێ لە هاواری لافاو رابگرە نە لە بانگی زێ؛
با لە ئەلماس جوانتر بێ لەلات زیخ و چەوی ڕێ .
لە چاوپیانەکان سڵ بکەوە و لە دەنگدانەوەکان رابمێنە...

هەڵبەتا گۆران فەرەنسی نەزانیوە بەڵام لەوانەیە ئەم شیعرەی ئەم شاعیرە فەرەنسییەی بە ئینگلیزی خوێندبێتەوە. ئەگەر نەشیخوێندبێتەوە، گرنگ: لە وێنەیەکدی پەرناسیا و لە بۆچوونێکی پەرناسیدا هەرودووکیان یەکیان گرتۆتەوە لەوەی کە کانییەک لە دەریایەک جوانترە! ئەمەش فەلسەفەی پەرناسە!

ئەمە جگە لەوەی کە بنەمای بیرێکی دیکەی پەرناس «جوانی تەنیا لەپێناو جوانی!» لە لای گۆران زۆر بەفراوانی هەستی پێدەکرێ:

سەرنجێ من دەیدەم لەو بەژن و باڵایە
لە سینەی پاکەوە بۆ جوانی تەنیایە

ئەم بینینە لای گۆران لە هەمان بنەمای فەلسەفی

پەرناسەکانەوە «هونەر لەپێناو هونەر» وەرگیراوە: لای پەرناسەکانیش جوانی خۆی لە خۆیدا ئامانجە، نەک بکرێتە ئامراز بۆ گەیشتن بە ئامانجێکی دیکە.

لە سەرووی هەموو ئەمانەشەوە، گۆران لە یاداشتێکی خۆیدا بەئاشکرا دان بەمەدا دەنێت و گەواهی دەدات کە پەیڕەوی پەرناسی (هونەر لەپێناو هونەر)ی کردووە:
«لە سەرەتاوە بەهۆی ئەدەبی ئینگلیزییەوە بەدوای (**نظریەی هونەر بۆ هونەر**) ئەڕۆیشتم و بەرهەمی ئەم تەرزە ئەدەبەم ئەخوێندەوە وەکو هینەکانی جۆن کیتس و ئۆسکار وایلد. .»

هەروەها شیعری گوڵی خوێناوی (کە لە ١٩٣٤ لە بەغدا لە دیاریی لاوان، ل ٦٥ بڵاوکراوەتەوە و دووەم جاریش لە ژین ژمارە ٥٥٧ ساڵی ١٩٣٩ بڵاوکراوەتەوە) لە چیرۆکێکی شاعیری پەرناسی ئینگلیز ئۆسکار وایلد بە ناونیشانی (بولبول و گوڵ) وەرگیراوە.
ئەم چیرۆکەی ئۆسکار وایلد، ئاشکرایە، فەلسەفەی پەرناس بەوپەڕی وردبینی و فراوانییەوە دەردەبڕێ. گۆران نموونەیەکی پەرناسی جوانی هەڵبژاردووە بۆ بەهرە لێ وەرگرتنی. ئەم بەهرەوەرگرتنەی لە ئۆسکار وایلد و شاعیرانی دیکەی پەرناس بەڵگەیەکی دیکەی پەرناس بوونی ناوبراوە.
پەرناسەکان پێیان وابوو کە «جوانی» ڕزگارکەر و مەئوا و ئامانجە، تاقە سەرچاوەی بەختەوەرییە. گۆران ئەم پرەنسیپ و ڕووانینەیشی هەر لێیان وەرگرتووە و لە بەرهەمەکانیدا دەکاری هێناوە:

حەیاتی جوانی،
جەمالی بزووتن و، گیانی..
ضیای سروور ئەڕژێنێتە ژینی ئینسانی

یان سوود لە تەکنیکی پەرناسەکان وەردەگرێت: چەمکی ڕەهای «جوانی» لەناو جەستەی ئافرەتدا بەرجەستە دەکات (جوانی لە بەژنێکی بەرزا) و پیشان دەدات کە تەنیا جوانی (جوانی و بەس) دەتوانێ بەختەوەری ببەخشێتە مرۆڤ و دنیا:

فیدات بم ئەی ژنی جوان،
ئەی جەمالی سنعەتکار
بەڵێ! دەلیلی سەعادەت ئەخەیتە پێش ئەنزار.

شایانی باسە، ڕەفیق حلمی لە هەر دوو بەرگەکەی خۆیدا لەبارەی شیعر و ئەدەبیاتی کوردی، هەروەها عەلائەدین سجادی و کاکەی فەلاح و د. عزەدین مستەفا ڕەسووڵ و د، کەمال میراودەلی و سەرجەم ئەو تۆژەر و ڕەخنەگرانەی دیکەیش کە باسی گۆران و بەرهەمەکانی ئەویان کردووە، تا ئەمڕۆش، خەیاڵیان بۆ ئەوە نەچووبوو کە گۆران شاعیرێکی پەرناس بووە. بەکورتییەکەی: ئەمە یەکەمین وتار و ئاماژەیە بەم مەسەلەیە و لە داهاتوودا فراوانتر لێی دەکۆڵینەوە.

سەرچاوە:
عەبدولڕەزاق بیمار: دانیشتنێک لەگەڵ گۆران، گ، بەیان، ژمارە ٢، بەغدا: شوباتی ١٩٧٠، ل ٣.
گۆران، ئامادەکردنی: ئومێد ئاشنا، ئاراس، هەولێر: ٢٠٠٢
ئەنوەر قادر محەمەد: لیریکای شاعیری گەورەی کورد مەولەوی، دەزگای سەردەم، سلێمانی: ٢٠٠١، ل ٢٦٩
کەمال میراودەلی: وتارێک لەبارەی گۆران، گ. نووسەری کورد، ژمارە (٩) ئابی ١٩٧٣، ل ٨١
ئومێد ئاشنا: ڕەشید نەجیب، ئاراس، هەولێر: ٢٠٠١، ل ١٦
عومەر مەعرووف بەرزنجی: گۆران و ئەدەبی ئینگلیزی، گۆڤاری ڕۆژی کوردستان، ژمارە (٤٢) ساڵی ١٩٧٧ و ژمارە (٥٠)، بەغدا: ١٩٧٨.
عومەر مەعرووف بەرزنجی: گۆران و ئەدەبی ئینگلیزی، گۆڤاری ڕۆژی کوردستان، ژمارە (٤٢) ساڵی ١٩٧٧ و ژمارە (٥٠)، بەغدا: ١٩٧٨.
ڕەفیق حیلمی: شعر و ادبیات، ب ١ و٢، بەغدا
د. عزەدین مستەفا ڕەسووڵ: ئەدەبی نوێی کوردی.
وتاری «کەڵکی ئەدەب» ژین: ژ ١١٢٦ و ١١٢٧
سەرجەم دیوان و نامیلکە و کتێب و گۆڤار و بڵاوکراوەکانی لێرەدا ناویان هاتووە.

تێبینی:
لەگەڵ بڵاوبوونەوەی ئەم وتارەمەوە، ڕادەگەیەنم کە ئەم وتارەم و هەموو وتار و تۆژینەوە و کتێبێکی دیکەشم - کۆن یان ئەوانەی لە داهاتوودا بڵاویان دەکەمەوە - **ڕازی نابم و بە هیچ شێوەیەک ڕێگە نادەم** کە لەلایەن مامۆستایانی زانکۆ و قوتابیانی ماجستێر و دکتۆرا (بەشێوەیەکی گشتی لەلایەن ئەکادیمییەکان و زانکۆییەکان) سوودی لێ وەربگیرێت؛ نابێ تەنانەت ئاماژەیشی پێ بدرێت! چونکە من باوەڕم وایە کە ئەکادیمی و دکتۆر و پرۆفیسۆر و سەرجەم زانکۆ و زانکۆییەکان هەموو تەلاری زانست و سامانەکانی خۆیان لەسەر پەردووی زبڵخانە و قەشمەریاتەکانی خەڵکی ڕووتەڵەی وەک من بنیاد ناوە.
لەمڕۆ بەملاوە، هەر یەکێک لەو زانکۆیی و ئەکادیمییانە ئەگەر بەپێچەوانەوە ڕەفتار بکەن، خۆیان تووشی سزا و لێپێچانەوەی یاسایی دەکەن.